

Disident

Václav Havel 1936–1989

DANIEL KAISER

Paseka

DANIEL KAISER

Disident

Václav Havel 1936–1989

Paseka / PRAHA - LITOMYŠL

požadavky, jejichž splnění by zhruba znamenalo nastolení demokracie, Křižan s narážkou na slavnou petici pražského jara *Dva tisíce slov* navrhl název *Několik vět*.

Text nijak neposouval program opozice, nebyl v něm dokonce ani požadavek opravdové politické plurality – místo o stranách mluvil jen o spolcích a hnutích – a občas se opakoval (v jednom bodu se žádala svoboda projevu, v jiném volná diskuse o moderní historii). Byl však krátký a Havlovi se podařilo dát mu spád. Úkolem dne nebylo zformulovat co nejuplněnější politický program, úkolem dne bylo zachytit náladu doby.

V Rybárně se zformovala trojice, která měla za půl roku odřídit sametovou revoluci, obsadit Pražský hrad a z něj po jistou dobu určovat dění v Československu.

Několik vět

Křižan byl sice starší než Vondra, v opozici ale sotva začal, a tak ho poháněl elán novokřtěnce. Oba dva si svého privilegovaného postavení vedle disident-ské legendy náležitě cenili a k Havlovi se chovali s úctou, jaká znervózňovala i některé jeho dávné obdivovatele. A hlavně s Havlem byli pořád.

Skupinka se scházela v podstatě denně, buď u Havla na Engelsově ná-břeží, nebo u Křižana v Navrátilově ulici. Po příchodu si každý po zemi a na stolech rozložil svoji poštu, počítal podpisy a hledal v nich známá jména. „Ta řada týdnů, kdy jsme neměli skoro na nic jiného čas, ani na jinou práci, ani na kamarády, vedla ke vzniku trojice Vašek, Saša a já,“ vzpomíná na pozoruhodné léto 1989 Jiří Křižan.⁴¹⁶ Havel oba označoval za svou levou a pravou ruku. Zatímco nové iniciativy soutěžily o pozornost Svobodné Evropy a usilovně hledaly své místo na nezávislé scéně, tady bez veřejného ohlášení, pouze vahou Havlovy přirozené autority, vznikl jakýsi výkonný výbor iniciativy, která hýbala celou nezávislou scénou.

Text *Několika vět* Havel předložil ke konzultaci jak svým tradičním lektorem, tak i několika chartistickým veličinám. Petice šla ale nakonec na veřejnost dřív, než vůbec stačila projít připomínkovacím řízením. Havlovi záleželo na tom, aby měla co možná nejširší společenský dosah – od Karla Gotta po kardinála Tomáška, jak tehdy s oblibou říkal –, a proto kopie původního textu půjčoval různým svým tykadlům do šedé zóny, která ho měla testovat na svých přátelích. Nedočkavý Jan Rejžek (aktivizoval se celého čtvrt roku před Křižanem) však dával text rovnou podepisovat – a tak se stalo, že seznamy nabuzených signatářů proudily dřív než objednané lektorské posudky. Organizační výbor byl nucen spustit celou akci předčasně. Devátého června v noci Havel do textu zapracoval připomínky, které stihly dojít,⁴¹⁷ a definitivní verzi vypustil do světa. Pod textem petice byly čtyři adresy, kam lidé měli posílat podpisy: Havlova, Vondrova,

Křižanova a také Stanislava Devátého. „Rambo Charty“, jak se různému Devátému přezdívalo, byl kultovní postavou opozičně naladěné mládeže na Moravě a tak trochu se od něj čekalo, že petičnímu podniku dodá lidový říz a přivede vyhlížené zástupy mládeže. Z původních zhruba osmnácti set podpisů organizátoři namíchali první várku oficiálních umělců, známých disidentů i naprosto neznámých lidí. Havel tomuto koktejlu říkal „matoucí směs“ – měl totiž vzbuzovat dojem, že se spouští lavina a tím ji vyvolat. V zahraničních vysílačkách bylo *Několik vět* zveřejněno 29. června 1989. První várka začínala „Lubomír Jašek, dělník, Jana Petrová, knihařka, Hana Zagorová, zpěvačka...“

Redakci Svobodné Evropy poslal Havel kromě textu a několika várek se jmény celou sadu důvěrných instrukcí, jak by kampaň kolem *Několika vět* měla vypadat. StB Havlův dopis zabavila – pravděpodobně pražskému zpravodaji Agence France-Press⁴¹⁸ – a tak se dostal na stránky *Rudého práva*. Jeho čtenáři se tu poprvé mohli seznámit s puntičkářstvím svého budoucího prezidenta: „Text je přísně embargován do čtvrtka 29. června do 18 hodin. Od této chvíle by měly čs. vysílačky oznamovat jeho existenci přímo ve zprávách a pak ho celý číst jako nejdůležitější věc svých programů, což se týká především pořadu Událostí a názory v RFE, ale což bychom samozřejmě uvítali i u BBC a VofA.“⁴¹⁹

Skupina Havel-Vondra-Křižan dodávala Svobodné Evropě na klíč i jednotlivé várky signatářů. Dokud to šlo, držela se vzorečku: řadový občan – disident – celebrita – řadový občan atd. „Mnoho jmen je vám a vůbec venku zcela neznámých, ale tady za nimi jdou a vztahují se k nim velké sociálně kulturní vrstvy, subkultury či věkové vrstvy a mezivrstvy. Nemá smysl teď zde zdržovat výkladem, kdo má v kterých prostředích autoritu a proč ji má; v tom je nám prostě třeba věřit.“⁴²⁰

Důležitější než scénářistická posedlost je však na příběhu *Několika vět* suverenita, s níž Havel petici vymyslel a vrhl do veřejného prostoru. Ani ho nenapadlo obcházet s jejím konceptem chartistickou honorací, od zmíněných lektorů očekával vlastně jen stylistické připomínky. Tímto činem fakticky odstavil Hnutí za občanskou svobodu z října 1988 do kategorie nepovedených pokusů disentu prokopat se na veřejnost a režii dalšího pokusu převzal do vlastních rukou. Došel k názoru, že teď je třeba dát režimu co nejprudší ránu, a to byla příliš vážná chvíle, než aby ránu mohl vést někdo jiný než on. Beze zbytku uplatnil svou nepsanou vedoucí úlohu v československé opozici.

Lavina nebyla tak velká, jak si její strůjci představovali, do konce prázdnin se pod *Několik vět* podepsalo přes 20 tisíc občanů. Pokud ovšem nepočítáme náboženské a tedy přísně vzato nepolitické petice, znamenalo *Několik vět* i tak kvalitativní posun od tisíců k desetitisícům. A jako taková se Havlova petice stala faktorem, který pronikal do strategických úvah části komunistické vládnoucí špičky.

Předsednictvo ÚV KSČ jednalo o petici hned druhý den, nenašlo ale v sobě sílu na organizátory udeřit. Vladimír Herman za souhlasu několika dalších jestřábů typu Karla Hoffmana sice v rozpravě pokřikoval, že „není možno nechat dále řídit disidenty“, generální tajemník Jakeš ale bojovnější soudruhy mírnil: disidenti totiž „jsou schopni jít na konfrontaci“, protože jsou za to placeni. Každý mocenský zákrok proti nim „bude na Západě velmi ostře napadán“, tudíž by bylo lepší mobilizovat veřejnost.⁴²¹

V ÚV se vyskytovalo i několik „progresivistů“, kteří vedli poziční války a tvrdili, že takhle už to dál nejde a že se něco musí stát. Masová podpisová akce jim dávala působivý argument. Poradce čerstvě odvolaného předsedy federální vlády Lubomíra Štrougala Jaromír Sedlák se v létě v restauraci Obecního domu setkal s vedením Nezávislého mírového sdružení a v rámci domlouvání, ať trochu brzdí, mladým disidentům radil: „Teď je nejdůležitější, aby co nejvíc lidí podepsalo *Několik vět*.“⁴²²

Podobnou zkušenost udělali v srpnu zakladatelé iniciativy MOST rocker Michael Kocáb a novinář *Mladého světa* Michal Horáček. MOSTem chtěli překlenout šedou zónu, v níž se oba pohybovali, a propojit předsedu vlády Ladislava Adamce s nepsaným předsedou opozice Václavem Havlem. Horáček letmo znal premiérova poradce Oskara Krejčího a ten před ním jednou utrousil, že Adamec *Několika větám* přikládá význam.

Tykadla

„Tak co, Vašku, už připravujete zvrát poměrů?“ ptával se v letech 1988 a 1989 Václava Havla na tradičních kvartálech samizdatových spisovatelů Milan Uhde. „Havel mi několikrát řekl, že za ním nějací komunisté byli, prý ale žádné špičky. Já vyzvídal: Vašku, kdo? A on jenom: Nechtěj to vědět.“⁴²³ Téma, v jaké míře státní moc koncem osmdesátých let navazovala kontakty s disidentem a s kým přesně, není zatím probádané. S určitostí víme, že několik pokusů bylo. Brněnská StB například tamní opozici v lednu 1989 nabídla cvičný dialog za podmínky, že se ho nebude smět účastnit Jaroslav Šabata, opozice se radila a potom nabídku odmítla.⁴²⁴

A Havel? V prosinci 1987 vyprávěl na sjezdu spisovatelů u Miroslava Kusého v Bratislavě, že ho kontaktoval nejmenovaný poslanec České národní rady. Sešli se v konspirativním bytě, kde mu poslanec svěřil, že patří ke skupince, která prý v ČNR „již tři roky pracuje na alternativním politickém programu zásadních politických reforem v ČSSR. Jedná se o nižší nomenklaturní kádry, které jsou ve společnosti anonymní a mají známé na ÚV KSČ, předsednictvu vlády a ministerstvech. V současné době chtějí zaslat svoje programové prohlášení všem účastníkům plenárního zasedání ÚV KSČ. (...) Jméno poslance ČNR V. HAVEL neuvedl s odůvodněním, že při jednání

- ⁴⁰² Dopis Václava Havla Milanu Schulzovi, s. 3, v dataci čitelná pouze číslovka 1988. Archiv Milana Schulze.
- ⁴⁰³ Protokol výpovědi Václava Havla před Vyšetřovací komisí FS pro objasnění události 17. listopadu 1989, s. 12. Archiv PS, fond FS VI., K 17.
- ⁴⁰⁴ Rozhovor autora s Pavlem Kačirkem, 28. ledna 2009.
- ⁴⁰⁵ Rozhovor autora s Hanou Marvanovou, 9. března 2007. Členům delegace se zdálo, že je Havel nebere moc vážně, o něco lépe pochodili u Bendových a Jiřího Dienstbiera.
- ⁴⁰⁶ Rozhovor autora s Janem Urbanem, 6. března 2008.
- ⁴⁰⁷ *Deniky Rudolfa Battěka*. Zápis z 13. července 1989. Knihovna Libri prohibiti.
- ⁴⁰⁸ Tamtéž, zápis z 13. září 1989.
- ⁴⁰⁹ Tamtéž, zápis z 20. října 1989.
- ⁴¹⁰ „Terén, na který nikdy nevstoupím.“ Rozhovor s Ivanem Lamperem. *Sport*, září 1989, s. 7. Knihovna Libri prohibiti.
- ⁴¹¹ GEROVÁ, Irena: *Vyhrabávačky*. Deníkové zápisy a rozhovory z let 1988 a 1989, Praha – Litomyšl, 2009, s. 62.
- ⁴¹² Dopis Petra Uhla Václavu Havlovi, 3. července 1989. Kopie v archivu autora.
- ⁴¹³ Rozhovor autora s Alexandrem Vondrou, 3. října 2007.
- ⁴¹⁴ Rozhovor autora s Petrem Uhlím a s Annou Šabatovou, 3. ledna 2009.
- ⁴¹⁵ Rozhovor autora s Jiřím Křížanem, 15. října 2007.
- ⁴¹⁶ Tamtéž.
- ⁴¹⁷ GEROVÁ, Irena: *Ze zábradlí na zábradlí*. 1988–1989, s. 38. Rukopis.
- ⁴¹⁸ Protokol výpovědi Václava Havla před Vyšetřovací komisí FS pro objasnění události 17. listopadu 1989. Archiv PS, fond FS VI., K 17.
- ⁴¹⁹ Zadržovaný dopis byl částečně přetištěn a citován v článku Scénář a režie Několika vět. *Rudé právo*, 22. července 1989, s. 3. Autoři článku Marie Boudová a Jaroslav Kojzar v článku tvrdí, že dopis redakci poslal anonym z Mnichova.
- ⁴²⁰ Tamtéž.
- ⁴²¹ Viz „Usnesení 123. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 30. června 1989, č.j. 123/89“, rukopisné poznámky z jednání, s. 2–3. Národní archiv, složka 8134/89.
- ⁴²² Rozhovor autora s Hanou Marvanovou, 9. března 2007.
- ⁴²³ Rozhovor autora s Milanem Uhdem, 15. června 2007.
- ⁴²⁴ Rozhovor autora s Jaroslavem Šabatou, 12. prosince 2007.
- ⁴²⁵ „Prohlášení má být nacyklostylované, bez podpisu a vložené do oficiálních materiálů účastníků pléna tak, aby nemohlo být zjištěno, kdo toho prohlášení rozšířil. Podle vyjádření Václava HAVLA se tento kontakt uskutečnil přísně konspirativně přes zprostředkovatele v jistém bytě v Praze.“ (Informace, č. 690. ABS, AIPO V-1993, F 12.)
- ⁴²⁶ GEROVÁ, Irena: *Vyhrabávačky*. Deníkové zápisy a rozhovory z let 1988 a 1989, Praha – Litomyšl, 2009, s. 92.
- ⁴²⁷ Ani na tohoto politika si Havel s odstupem let nedokáže vzpomenout, tolik více či méně bizarních audiencí prý už tehdy poskytoval. (Rozhovor autora s Václavem Havlem, 4. ledna 2008.)